

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی تأثیرات کاهش فرزندآوری بر الگوهای تربیتی در خانواده بهناز یوسفی طلبه سطح دو حوزه علمیه

چکیده:

فرزندآوری، یکی از مسائل مهم پیش روی جوامع گوناگون است که از ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، فقهی، حقوقی و اخلاقی، مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی این مسئله، با نگرش اخلاقی به دلیل حیثیت‌های مهم علم اخلاق در زندگی حائز اهمیت است.

مهم‌ترین تغییراتی که در حوزه جمعیت شناختی در تمام مناطق دنیا رخ داده است کاهش بی سابقه باروری بوده است. ایران نیز تغییرات گسترده‌ای را تجربه کرده است. بطوریکه طی سه دهه گذشته میزان باروری در ایران به طرز حیرت‌انگیزی کاهش یافته است. کاهش مستمر زاد و ولد و انتقال از باروری طبیعی به باروری کنترل شده به تدریج ساختار سنی جمعیت را از وضعیت جوان خارج و به سالخوردگی سوق می‌دهد.

هدف پژوهش حاضر بررسی دلایل کاهش فرزندآوری و تغییر الگوهای تربیتی در خانواده‌های کم جمعیت است. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی به شیوه کتابخانه‌ای دلایل کاهش فرزندآوری و تغییر سبک زندگی و تغییر الگوهای تربیتی از گذشته تا به امروز بررسی شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد دلایل کاهش فرزندآوری می‌تواند شامل: فردی، خانوادگی، اجتماعی - محیطی باشد. عوامل فردی شامل شناختی، انگیزشی، رفتاری، سمی و جمعیت شناختی است. عامل خانوادگی شامل خانواده نخستین و خانواده فعلی است. عامل اجتماعی - محیطی شامل گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی و شبکه‌های ماهوارهای، نهادمند شدن کم فرزندی، مصرف زدگی، کاهش فشار و... است. تغییر الگوهای تربیتی شامل تغییر سبک زندگی، ضرورت داشتن الگو در زندگی، توجه به الگوهای مناسب در زندگی و منابع دینی و تربیت‌الگویی است.

مقدمه:

خانواده همواره یکی از نهادهای مهم اجتماعی بوده است و کارکرد فرزندآوری یکی از کارکردهای مهم خانواده است. باروری به‌منزله مهم‌ترین عامل تغییر در ساخت جمعیت موجب شده مطالعات مربوط به باروری و عوامل تأثیرگذارنده بر آن جایگاه ویژه‌ای را در مطالعات جمعیت‌شناختی به خود اختصاص دهد. نتایج بررسیها نشان می‌دهد امروزه تحولات باروری و تغییر در نگرش نسبت به فرزندآوری، برخلاف آنچه در گذشته تصور میشد، فقط ناشی از مسائل اقتصادی و هزینه‌های ظهور جامعه مصرفی به‌واسطه فزونی فرزندآوری نیست و در کنار این عامل، عوامل فرهنگی اجتماعی نیز دخالت دارند کالاهای مادی از یکسو و دموکراتیزه شدن مصرف و عمومیت یافتن آن از سوی دیگر، به انتخاب شدن زندگی روزمره میانجامد و همین امر نشان‌دهنده اهمیت روزافزون سبک زندگی در جامعه معاصر است. سبک زندگی مجموعه‌ای نسبتاً هماهنگ از همه رفتارها و فعالیت‌های هر فرد معین در جریان زندگی روزمره است که مستلزم مجموعه‌ای از عادات و جهت‌گیری‌هاست؛ بنابراین نوعی وحدت دارد در مورد سبک زندگی در ایران، و به ویژه در دوره پس از انقلاب اسلامی، میتوان گفت که جامعه ایرانی نیز به لحاظ فرهنگی و اجتماعی بسیار متنوع و متکثر است و فرهنگ جدیدی در حال شکل‌گیری است که حق انتخاب فراوانی به افراد میدهد و آنها را تنوع‌طلب بار می‌آورد. در همین زمینه، میتوان گفت یکی از این تغییرات مهم، کاهش بی سابقه باروری در ایران بوده است؛ به طوریکه طی سه دهه گذشته، میزان باروری در ایران به شدت کاهش یافته است.

در این حوزه کارهای مختلفی صورت گرفته است که کتابها شامل:

1. سیده فاطمه، محبی، کاهش جمعیت و فرزندآوری (مصوبات، چالش‌ها و راهکارها)، شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، 1390
2. سمیرا، نادری مهر، نگرش به فرزندآوری، انتشارات ندای کارآفرین، 1400
3. ملیحه عامریان، نورالسادات کریمان، مرضیه فغانی‌آغوزی، چرایی کاهش فرزندآوری در زنان انتشارات ندای کارآفرین سال 1398.
4. ابراهیم، شفیع سروستانی، رسانه ملی و تغییر سیاست جمعیتی؛ مسئله شناسی، راهبردها و سیاست‌ها قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی، 1396.

و مقالات شامل:

1. شجاعی و یزدخواستی در 1396 در تحقیقی با روش مرور ساختارمند، به بررسی مطالعات کاهش باروری در دو دهه 70 و 80
2. زینب کاوه فیروز، بیژن زارع، تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری، زن در توسعه و سیاست، دوره 14، شماره 2، تابستان 1395: 217-23
3. فاطمه رفیعی مقدم، کشف عوامل بازدارنده زوجین از فرزندآوری در دهه اخیر، زمستان 99 فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده سال پانزدهم شماره 53

به طور کلی همانطور که اشاره شد کتاب‌ها و مقاله‌های موجود به صورت کلی یا فقط در رابطه با بخشی از این موضوع سخن گفته‌اند و این پژوهش با هدف بررسی همه‌ی جنبه‌های آن از جمله تأثیرات کاهش فرزندآوری بر ارتباط و صمیمیت اعضای خانواده و چگونگی تغییر سبک زندگی در طول زمان و تغییر الگوهای تربیتی و تأثیرات آن بر خانواده‌ها... نوشته شده است.

نتیجه‌گیری:

این پژوهش در رابطه با تأثیرات کاهش فرزندآوری بر الگوهای تربیتی در خانواده‌ها بوده؛ سعی در بررسی تأثیرات عوامل بازدارنده فرزندآوری و تغییراتی که در طول زمان در الگوهای تربیتی به وجود آمده است بود.

بر اساس نتایج، نوعی احساس ناامنی و نگرش منفی نسبت به آینده بین عوامل بازدارنده فرزندآوری به چشم می‌خورد که مجموعاً تأیید علمی زیادی را به خود اختصاص داده و به نظر میرسد اساس بسیاری از عوامل بازدارنده فرزندآوری است (نگرش منفی نسبت به آینده و سخت‌تر شدن زندگی، احساس ناامنی نسبت به آینده فرزندان، ناامنی اقتصادی). همانطور که نتایج بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر ترجیح باروری زنان نشان داد ناامیدی نسبت به آینده جامعه، مهم‌ترین عامل در کاهش تمایل به باروری است و بیشتر تحت تأثیر عواملی همچون میزان درآمد، میزان استفاده از رسانه‌ها و میزان تحصیلات، فردیت‌گرایی، منفعت‌طلبی، نگرش نسبت به فرزند، خردگرایی و رضایت‌مندی زناشویی افراد قرار دارد.

بر اساس نتایج این تحقیق به نظر میرسد به منظور افزایش فرزندآوری، الزم است که در سه زمینه، برنامه‌ریزی و اقدام جدی صورت گیرد تا عوامل قدرتمندی که بازدارنده فرزندآوری است: اول اینکه ارزشهای معنوی و دینی بین جوانان ترویج شود به طوری که باور آنها نسبت به جایگاه خانواده در زندگی، اولویت بندی نقشها در خانواده و ارزشمندی با توجه به دیدگاه اسلامی اصلاح و تقویت شود؛ باورهایی که تحت تأثیر عوامل مختلف از جمله رویکردهای فمینیستی دستخوش تحول شده است. دوم اینکه دغدغههای والدین و فرزند محور در بین افراد جامعه کاهش داده شود و احساس کارآمدی در حلّ این مسائل در زوجین افزایش داده شود که احساس ناامنی و کاهش امید به آینده را رقم زده است. از جمله این دغدغه‌ها مسائل اقتصادی است که در مورد تأمین نیازهای خانواده با تولد فرزند، و هم ممکن است دغدغههای مراقبتی مربوط به تربیت فرزند و محافظت از وی در برابر آسیبهای اجتماعی باشد. سوم اینکه سبک زندگی افراد از طریق اصلاح باورها و ارزشهای مرتبط با سبک زندگی مدرن با استفاده از ابزارهای رسانه‌های قدرتمند اصلاح شود. علاوه بر این موارد، زمینیهایی فراهم شود تا بین نگهداری و پرورش فرزندان و ادامه فعالیت و مشارکت زنان در کارهای اجتماعی هماهنگی الزم به وجود آید. لذت‌پدیری و مادری کردن و داشتن فرزندان بیشتر از طریق ترویج و تبلیغ تجربه افراد موفق در این زمینه به نمایش گذاشته، و جمعگرایی و خانواده‌گرایی با گسترش فعالیت‌های جمعی و بویژه خانوادگی در سطح جامعه تقویت شود.

منابع

قرآن، انصاریان، حسین، 1383، قم، چ 1

نهج البلاغه، دشتی، محمد، 1396، قم، انتشارات نشتا، چ 1

1. کتاب

1. اناری آسیه. تفاوت خانواده‌های دیروز و امروز، تهران، انتشار 1400

2. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، چاپخانه بانک ملی، سال 1319

، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ق، تهران، 3. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، محقق/مصحح: غفاری، علی اکبر، اسلامی

4. شیخ طوسی، ابوجعفر، الغیبه، مؤسسه معارف اسلامی قم در سال 1411 هـ.ق

5. طباطبایی، سید محمد حسین 1378، تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، چ

6. گیندز، آنتونی (1378). تجدید و تشخیص در جامعه جدید، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نی

2. مقاله

1. آقایی هیر، توکل؛ فرخی نکارستان، مینا؛ لطیفی مجره، سیده صدیقه (9813). فرزندآوری به مثابه مخاطره مطالعه کیفی زمینهای کم‌فرزندی در شهر تبریز. (مجله مطالعات راهبردی زنان، 8-33: 73-33)

جمعیت ایران، افزایش یا کاهش؟. چ سوم. تهران: انتشارات روابط (. 9814 (2. حسینی مجرد، اکرم؛ خزعلی، کبری؛ اصالح چی، زهرا؛ آقاجانی، شهناز؛ جونوش، مرضیه؛ طرانچی، نعیمه عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

3. رفیعی مقدم، فاطمه. کشف عوامل بازدارنده زوجین از فرزندآوری در دهه اخیر. زمستان 99 فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده سال پانزدهم شماره 53

4. قائمی مقدم، محمدرضا، روش الگویی در تربیت اسلامی، ماهنامه معرفت

سایت: